

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ √ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗΝ*

Μεταξὺ τῶν ἀρχαϊκῶν ἐπιγραφῶν ἐπὶ τῶν λίθων τῶν τοιχωμάτων τοῦ ναοῦ τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος εἰς Δρηῆρον ὑπάρχει μία ἢ ὁποία ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι πρόβλημα διὰ τοὺς ἐριμηνευτάς. Ἑπτὰ ἐκ τῶν ὀκτὼ τμημάτων περιέχουν νόμους, πλήρεις ἢ εἰς ἀποσπάσματα, εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν Δωρικὴν διάλεκτον τῆς Κρήτης. Μερικὰ ἀναφέρονται εἰς θέματα κοινωνικά, ἄλλα εἰς θρησκευτικά¹ Τὸ ὄγδοον² ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο στίχους, ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, — θὰ τὸ ὀνομάζωμεν ἐδῶ «Δ ρ ῆ ρ ο ς Α» — ἀκολουθουμένους ὑπὸ τριῶν στίχων εἰς μικρότερα, ἀμυδρότερα γράμματα, βουστροφηδόν, ἐδῶ «Δ ρ ῆ ρ ο ς Β». Ὁ H. van Effenterre εἰς τὴν λεπτομερῆ ἔκδοσιν (ἴδε σημείωσιν 2) μετέγραψεν ὡς ἀκολούθως:

1 . ρμαF | ετ | ισαλαβρετ κομν (A)

2 . δ | μεν | ιναι | ισαλυρια | λμο

3 . . τον τυρον μη α.οαοι ἔFαδ- (B)

4 ε τυρο . . . μννα. οα. ενη - -

5 ματρι ται α - -

καὶ ἐπρότεινε τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα, τονίζων πάντως ὅτι εἶναι ὑποθετικά:

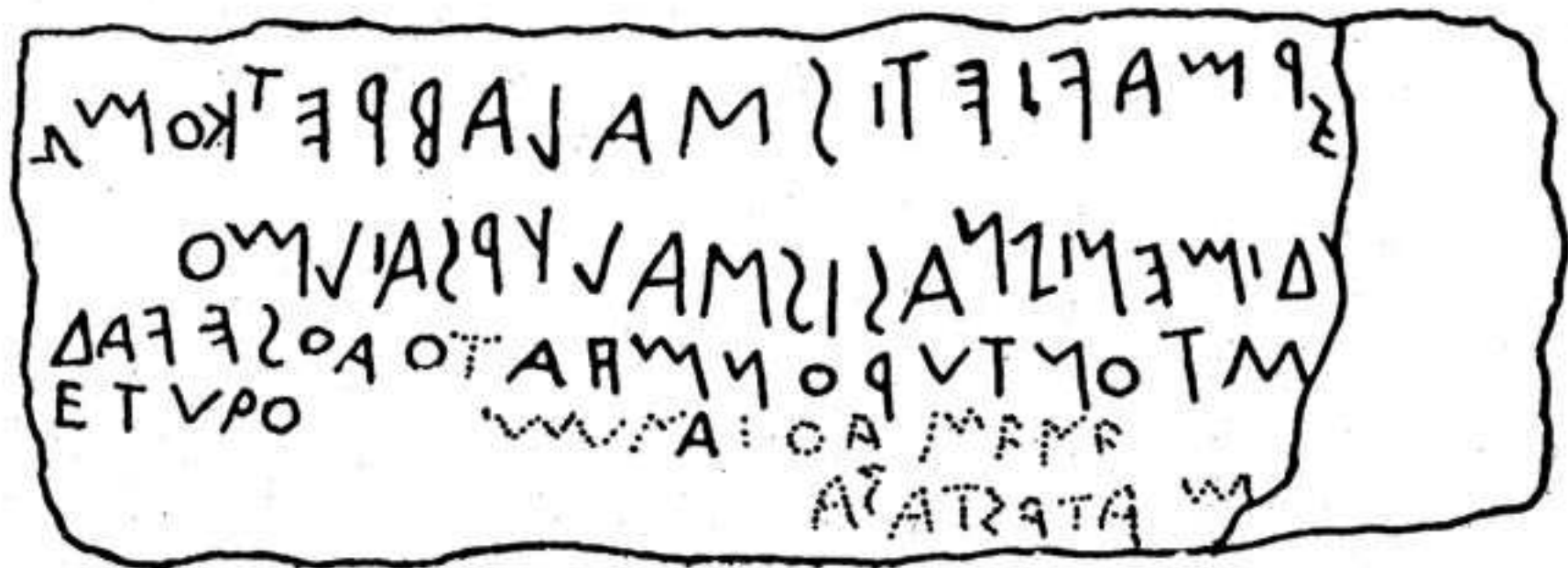
1) (σελ. 133 κ.ἐξ.) Ὅτι οἱ δύο πρῶτοι στίχοι εἶναι εἰς γλῶσσαν ὄχι ἑλληνικὴν καὶ ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συνδυασμοὺς γραμμάτων ἀνευρίσκονται εἰς τὰ ἑτεοκρητικὰ κείμενα τῆς Πραισοῦ (ἔδημοσιεύθησαν εἰς «Inscriptiones Creticae» III, vi, Praesos, 1-6).

2) (σελ. 136) Ὅτι οἱ τρεῖς βουστροφηδόν στίχοι φαίνεται ὅτι εἶναι

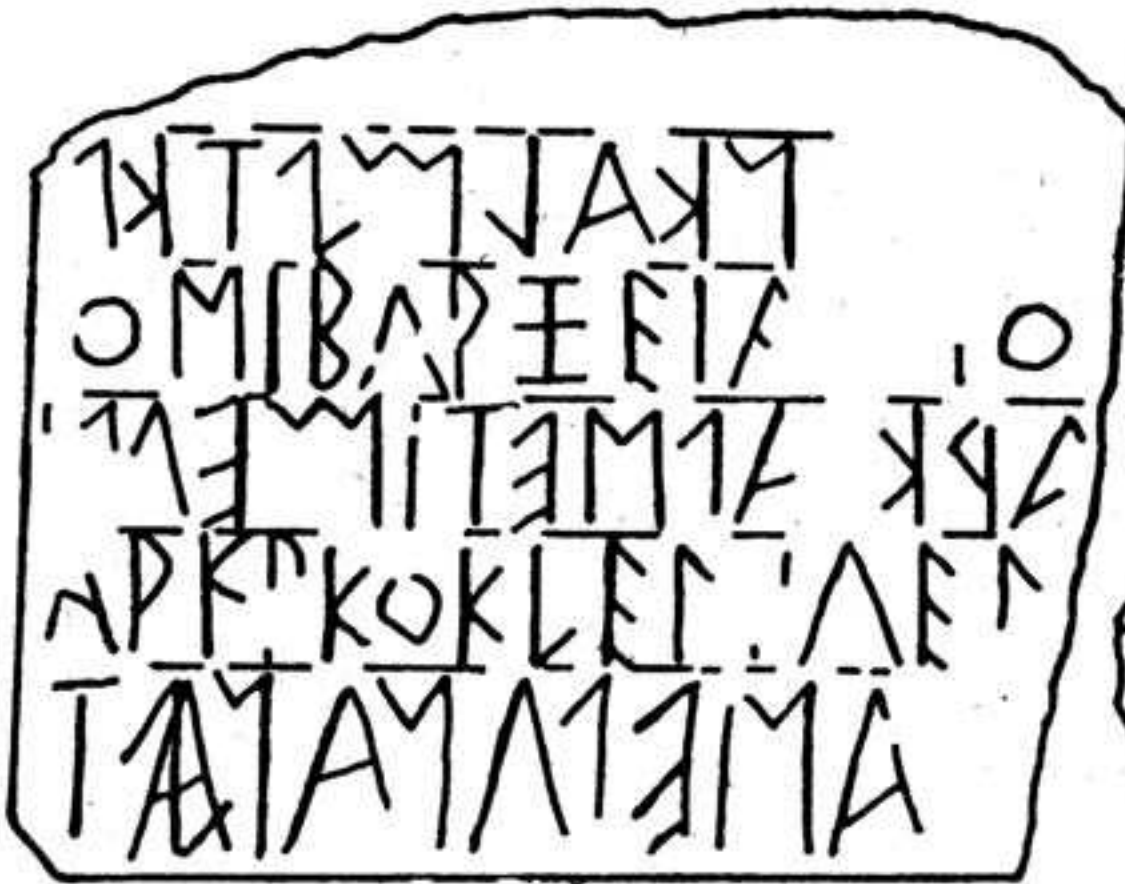
*) Ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω τὸν Β. Λαούρδαν διὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ παρόντος ἀρθρου.

¹) P. Demargne, καὶ H. van Effenterre, BCH LX, 1936, σσ. 486 κ.ἐξ., LXI, 1937, σσ. 333 κ.ἐξ., LXII, 1938, σσ. 194 κ.ἐξ., LXX, 1946, σσ. 588 κ.ἐξ. M. Guarducci, «Riv. Fil. LXVII, 1939, σσ. 20 κ.ἐξ. V. Ehrenberg, «Class. Quart.» XXXVII, 1943, σσ. 14 κ.ἐξ.

²) H. van Effenterre «Rev. de Philologie» XX, 1946, σσ. 131 κ.ἐξ. M. Lejeune, REA XLIX, 1947, pp. 274 ff.

ΔΡΗΡΟΣ Α, Β

ΠΡΑΙΣΟΣ

1

4

ΣΙΚΙΝΟΣ

Εικ. 1.

Ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ Κρήτης καὶ Σικίνου

1. H. van Effenterre, «Revue de Philologie» XX, 1946, σ. 131,
- 2-3. Inscriptiones Creticae III, Praisos σ. 138, 1 καὶ 141, 4,
4. Α. Κεραμόπουλος, «Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν» 1931 σ. 457 κ.έξ. σελ. 5.

ἑλληνικοὶ καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἀναφέρονται εἰς θέματα τελετουργίας ἐν τῷ ναῶ³.

3) (σελ. 138) Ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν ἐδῶ μίαν δίγλωσσον ἐπιγραφὴν ἀποτελουμένην ἀπὸ θρησκευτικὰς ὁδηγίας, γραφεῖσαν ἀρχικῶς εἰς τὴν ἑτεοκρητικὴν γλῶσσαν (ἢ ὁποία ἠδύνατο νὰ ἐπιζῆ εἰς τὴν Δρῆρον ὡς θρησκευτικὴ γλῶσσα) καὶ ἐπαναληφθεῖσαν ἀκολούθως εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Ὁ ἴδιος (σ. 132-3) ἐπίσης ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ἀσυνήθους μορφῆς γράμματος √ εἰς τὸν στίχον 2: «*On notera la forme très intéressante du premier iota de ι ν α ι à la ligne 2: au lieu d' avoir l' allure sinueuse habituelle aux iotas drériens, il presente la dessin anguleux, en crochet brisé qui n'est connu en Crète que dans les inscriptions archaïques de Praisos*» «...*iotas de forme identique au y o d phénicien (Comparetti, Mus. Ital. II, 1888, col. 674)*».

Ἡ πειστικὴ αὕτη ὁμοιότης μεταξὺ τῆς «Δρῆρου Α» καὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Πραισοῦ δὲν ἔχει μελετηθῆ ἐπισταμένως μέχρι τοῦδε⁴. Ἡμεῖς ἐδῶ θὰ διαπραγματευθῶμεν μόνον ἓν μικρὸν σημεῖον — τὴν χρῆσιν τοῦ ὡς ἄνω ἰδιοτύπου γράμματος.

Ὁ Comparetti, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐδημοσίευσε τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 ἐπιγραφὴν τῆς Πραισοῦ⁵, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπαντᾷ τοῦτο, τὸ ἐθεώρησεν ὡς μορφὴν τοῦ τεθλασμένου ἰῶτα, ὁμοιάζοντος κατὰ πολὺ πρὸς τὸ φοινικικὸν y o d Ζ. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη εἶναι τῶρα γενικῶς παραδεδεγμένη⁶.

Αἱ παρατηρήσεις του, ἐνθ' ἀνωτέρω, ἔχουν ὡς ἐξῆς:

«benchè questo segno ricordi un segno dell' alfabeto lemniò e frigio che ha la valore di Z, certamente la posizione in cui lo troviamo, fra consonanti, esclude che possa esser consonante anche qui e dobbiamo piuttosto attribuirgli il valore di i che è quello dei segni

³) Van Effenterre, αὐτ. σ. 136: «*Est-il question de certains ofrandes (fromages de chèbres drériennes?) à quelque déesse-mère, peut-être à la Léto de la triade apollinienne venerée dans le Delphinion? Nous avouons notre incapacité à rien avancer de sûr, ni même de probable*».

⁴) Παραλείπω τὴν ἀτυχῆ ἀπόπειραν τοῦ W. Georgiev, «*Rev. de Phil.*» XXI, 1947, σσ. 132 κ.ἐξ., νὰ ἀποδώσῃ βιαίως τὸ ὅλον εἰς συνεχῆς ἑλληνικὸν κείμενον. Τὸ ἄρθρον του καλῶς ἐκρίθη ὑπὸ τοῦ Lejeune, αὐτ. σσ. 277 κ.ἐξ., ὅστις ἐκ νέου ἐτόνισε τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ κείμενον «Δρῆρος Α» δὲν εἶναι ἑλληνικόν.

⁵) Βλ. Inscr. Cret. III, vi, Praesos, ἀριθ. 1.

⁶) R. S. Conway, BSA VIII, 1901-2, σσ. 131 κ.ἐξ.· M. Guarducci, IC III, σσ. 137 κ.ἐξ.· H. van Effenterre, αὐτόθι· Lejeune, αὐτόθι σ. 275, 279.

cretesi ad esso più affini S, Σ; più che alcun altro segno greco di jota fin qui noto esso si accosta alla forma del jod fenicio».

Δὲν εἶναι ὁμῶς ἀναγκαῖον νὰ εἶναι φωνῆεν, ὡς χρησιμοποιούμενον μεταξύ συμφώνων, διότι εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιγραφὴν, «Πρ α ι σ ὸ ς ἀριθ. 1», εἰς τὸν στίχον 4, ἀπαντᾶται τὸ σύμπλεγμα συμφώνων - ρκρκ- (ἐκτὸς ἂν αὐτὸ εἶναι διττογραφία). Ἡ «Δ ρ ῆ ρ ο ς Α» ἐπίσης παρέχει τὴν λέξιν λμο, ἡ δὲ «Πρ α ι σ ὸ ς ἀρ. 2», εἰς στίχον 3, -σινμι-. Βλέπομεν οὕτω ὅτι ὠρισμέναί λέξεις ἔχουν ἀναμφιβόλως μεταγραφῆ εἰς ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας διὰ συνδυασμοῦ τῶν συμφώνων ἄνευ παρεμβαλλομένων φωνηέντων.

Ὡς πρὸς τὴν ὁμοιότητα μὲ τὰ κρητικά ἰῶτα, εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ τύπος τούτων ποικίλλει ἀναλόγως τῶν περιοχῶν καὶ τῶν περιόδων τῆς Κρήτης, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω οὐδὲν ἐπιμελῶς γραφὴν παράδειγμα¹⁾, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ χρησιμοποιοῦνται ἐκ παραλλήλου ἀμφοτέραι αἱ ὡς ἄνω μορφαὶ τοῦ ἰῶτα εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιγραφὴν, ὅπως ἔχομεν τὸ S καὶ √ ἐδῶ. Τὸ δεύτερον χρησιμοποιεῖται δύο φορές, ἄνευ παραλλασσοῦσης ἄλλης μορφῆς, εἰς τὸ ἀπόσπασμα «Πρ α ι σ ὸ ς ἀρ. 1», ἐνῶ τὸ πρῶτον χρησιμοποιεῖται ἐπίσης δύο φορές, ἐπίσης ἄνευ ἄλλης παραλλασσοῦσης μορφῆς, εἰς τὸ ἀπόσπασμα «Πρ α ι σ ὸ ς ἀρ. 4» (Inscriptiones Creticae, III, σελ. 141), τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν μὲ τὸ «Πρ α ι σ ὸ ς ἀρ. 1», εἶναι ἴσως μάλιστα τμήμα τῆς ἰδίας ἐπιγραφῆς, ἐφ' ὅσον τὸ ὕψος τῶν γραμμάτων εἶναι περίπου τὸ αὐτό²⁾. Ἡ ἐπιγραφὴ «Πρ α ι σ ὸ ς ἀρ. 4» δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀνευρεθῆ, ὅτε ὁ Comperetti διετύπωσε τὰς παρατηρήσεις του διὰ τὸ ἰῶτα. Εἶναι προφανὲς λοιπὸν ὅτι αἱ δύο μορφαὶ ἐχρησιμοποιοῦντο ἐκ παραλλήλου εἰς Πρ α ι σ ὸ ν.

Αἱ ἐπιγραφαὶ «Πρ α ι σ ὸ ς 1 καὶ 4» καὶ «Δ ρ ῆ ρ ο ς Α» ἔχουν χαραχθῆ ἅπασαι μετὰ ἀρκετῆς προσοχῆς, δι' αὐτὸ δὲ νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς νόμιμον συμπέρασμα περὶ τοῦ ἐν λόγῳ γράμματος ἀπὸ τὰ δύο δεδομένα: 1) ὅτι τοῦτο παρουσιάζεται μετὰ τῶν δύο τύπων τοῦ ἰῶτα εἰς ἐπιγραφάς, αἱ ὁποῖαι ἄλλως ἔχουν χαραχθῆ ἐπιμελῶς καὶ 2) ὅτι παρουσιάζεται τοῦτο εἰς Κρητικὰς ἐπιγραφάς μόνον εἰς τὰ μὴ ἑλληνικὰ κείμενα. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι οὐ-

¹⁾ Ὁ Lejeune λέγει (αὐτόθι, σ. 275) ὅτι ἀμφοτέραι τὰ εἶδη τοῦ ἰῶτα, ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν «Δ ρ ῆ ρ ο ς Β». Ἡ διαφορὰ εἶναι ὁρατὴ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε ἡ «Δ ρ ῆ ρ ο ς Β» εἶναι μᾶλλον χάραγμα (graffito) παρὰ καλῶς κεχαραγμένη ἐπιγραφὴ· πρβλ. van Effenterre, αὐτόθι, σ. 131: «Les lettres ne sont gravées que très superficiellement». Ἀντιθέσει τὴν «Δ ρ ῆ ρ ο ς Α» «à caractères profondément gravés à la pointe» (αὐτόθι).

²⁾ 0.04 — 0.055 μ. τῆς «Πρ α ι σ ὸ ὦ ἀρ. 1»· 0.03 — 0.055 μ. τῆς «Πρ α ι σ ὸ ὦ ἀρ. 4».

δὸλως ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἰῶτα, ἀλλὰ εἶναι ἐν γράμμα διαφορετικόν⁹.

Τοῦτο μοῦ φαίνεται ὅτι ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν παρουσίαν τοῦ ἰδίου τύπου γράμματος εἰς ἄλλην ἀρχαϊκὴν ἐπιγραφὴν περιοχῆς γειτονικῆς πρὸς τὴν Κρήτην. Αὕτη εἶναι ἡ ἔκτου αἰῶνος βάσις ἀπὸ τὴν Σίκινον¹⁰, δωρικὴν νῆσον, ὅπου τὸ ἀλφάβητον ἦτο ἐξ ἴσου ἀρχαϊκὸν (primitive), ὅμως εἰς Κρήτην, Θήραν καὶ Μῆλον. Εἰς τὸ ἐπιτύμβιον ἐπιγράμμα ἐπὶ τῆς βάσεως αὐτῆς, ὅπου ἀπαντᾷ πανταχοῦ ὁ γωνιακὸς τύπος τοῦ ἰῶτα, εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ παρουσία τοῦ γράμματός μας ἀπαξ μόνον, ἐντελῶς σαφῶς, εἰς τὴν πλευρὰν Γ χρησιμοποιούμενος εἰς τὴν λέξιν *κεχαρισμένον* διὰ τὴν ἀποδώσιν τὸ Χ, γράμμα τὸ ὁποῖον οἱ Θηραῖοι καὶ οἱ Μήλιοι ἀπέδιδον διὰ τοῦ ΚΗ, οἱ δὲ Κρηῖτες ἀπλῶς διὰ τοῦ Κ. Δὲν νομίζω ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐρμηνεύσωμεν τοῦτο ὡς ἀπλοποιημένην μορφήν τοῦ Χ¹¹ καὶ δι' αὐτὸ καταλήγω εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς Σίκινον τὸ γράμμα αὐτὸ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἀποδώσιν τὸν λαρυγγόφωνον φθόγγον, διὰ τὸν ὁποῖον τὸ ἀρχαϊκὸν ἀλφάβητον δὲν εἶχεν ἰδιαίτερον σημεῖον.

Ἐπὶ τῆς ἐπίσης, ὅπως παρετήρησεν ὁ Comparetti, ὠρισμένα ἄλλα μὴ ἑλληνικὰ κείμενα εἰς τὰ ὁποῖα ἀπαντᾷ τὸ γράμμα τοῦτο. Τὰ κείμενα αὐτά, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) Αἱ μὴ ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ τῆς Λήμνου ἐπὶ τῆς γνωστῆς στήλης¹² καὶ αἱ τῶν χαραγμάτων τῶν ἀνευρεθέντων ὑπὸ τοῦ Della Seta εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἡφαιστίας¹³.

2) Αἱ ἀρχαϊκαὶ Φρυγικαὶ ἐπιγραφαὶ εἰς μνημεῖα ἐπὶ βράχων (εἰς Yasilicaja, Ajasin, Üyük, Mal-Tash)¹⁴ καὶ εἰς ἓνα χάραγμα ἐπὶ θραύσματος ἀγγείου ἀνευρεθέντος εἰς Γόρδιον¹⁵. Τὰ ἀλφάβητα τῆς Λήμνου καὶ τῆς Φρυγίας θεωροῦνται γενικῶς ὅτι εἶναι τὰ ἴδια ἢ ὅτι συνδέονται στενῶς. Τὸ ἰῶτα εἶναι εὐθὺ Ι, τὸ σῖγμα εἶναι $\int$, ξ ἢ (Φρυγικὸν) ξ καὶ τὸ $\int$ μεταγράφεται συνήθως ὡς Z καὶ θεω-

⁹) Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ $\int$ Λ Γ $\int$ τῆς «Δ ρ ἦ ρ ο υ Α», στ. 2 δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ λέξις μὲ τὸ *ιναι* τῆς «Π ρ α ι σ ο ὕ ἀρ. 2» στ. 3 (van Effenterre, αὐτόθι σ. 133).

¹⁰) Κεραμόπουλλος, «Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν» 1931, σσ. 457 κ.έξ. αὐτ., 1932, σσ. 84 κ.έξ. Hiller von Gaertringen, «Berl. Phil. Wochenschrift 1932, 1021 κ.έξ. IG XII, suppl. (1939), ἀρ. 178.

¹¹) Cf. Hiller von Gaertringen, αὐτόθι.

¹²) BCH X, 1886, σ. 1 κ.έξ.; Buonamici, Epigrafia Etrusca, σσ. 88 κ.έξ., Friedrich, Kleinasiatiscbe Sprachdenkmäler, σσ. 143 κ.έξ.

¹³) Della Seta, Scritti in onore di B. Nogara, σσ. 119 κ.έξ.

¹⁴) Perrot-Chipiez, V (Phrygia), σσ. 79 κ.έξ. Friedrich, αὐτόθι, σσ. 125 κ.έξ. ἀρ. 1-9, 12.

ρεῖται ὅτι προέρχεται ἀπὸ Z, ἀπλοποιημένη ἐξέλιξις τοῦ **⊥**, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν Η' αἰῶνα καὶ κατόπιν εἰς μερικὰς ἀραμαϊκὰς καὶ φοινικικὰς ἐπιγραφάς.

3) Ὑπάρχει τέλος ἓν μικρὸν παράδειγμα εἰς χάραγμα ἐπὶ τεμαχίου πηλίνου ἀγγείου εἰς Δελφούς, καταγραφέντος μεταξὺ τῶν κορινθιακῶν ἀντικειμένων¹⁶. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ μόνον γράμματα **Ι Α Ρ Σ Α Λ Λ**, ἀλλὰ ὁ συνδυασμὸς δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ἑλληνικὸς καὶ πιθανῶς πρόκειται περὶ Φρυγικοῦ τινος εἰς Δελφούς ἀφιερώματος (πρβλ. Ἡρόδοτος I, 14).

Νομίζω λοιπὸν ὅτι, ἐὰν τὸ ἀλφάβητον τῆς Σικίνου, τὸ ὁποῖον εἶναι ὅμοιον μὲ τὸ τῆς Κρήτης, ἐχρησιμοποίει τὸ περὶ οὗ πρόκειται γράμμα, διὰ τὴν ἀποδώσει τὸ X, ὃ αὐτὸς ἢ ἄλλος παρόμοιος φθόγγος θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχεν ὁμοίως μεταγραφῆ εἰς τὰ κείμενα «Δ ρ ἦ ρ ο ς Α» καὶ «Π ρ α ι σ ὸ ς ἀ ρ. 1».

Ἐὰν πρόκειται πράγματι περὶ τοῦ αὐτοῦ γράμματος τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Λήμνου καὶ τῆς Φρυγίας, δὲν ἔχω ἀρμοδιότητα νὰ κρίνω, διότι τοῦτο θὰ ἐσήμαινε ὅτι εἰς ὅλα τὰ χωρία ὅπου τώρα ἀναγιγνώσκεται Z=ζ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγνώσωμεν ἓν εἶδος λαρυγγικοῦ h ἢ χ. Σημειῶ ἀπλῶς ὅτι, ἂν καὶ τὰ συμπληρωματικὰ σημεῖα Φ καὶ Ψ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ Φρυγικὸν καὶ Λημνιακὸν ἀλφάβητον, δὲν ὑπάρχουν μέχρι τοῦδε παραδείγματα τοῦ σημείου X. Ἠκολούθησαν οἱ Φρύγες καὶ Λήμνιοι τὴν χρῆσιν τοῦ Ψ = χ τῶν πρὸς Δυσμᾶς Ἑλλήνων, ὅπως θεωρεῖται συνήθως, χωρὶς ὅμως νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ X=ξ; Ἡ, πιθανώτερον, ἠκολούθησαν τὴν χρῆσιν τῶν πρὸς Ἀνατολὰς Ἑλλήνων τοῦ Ψ = ψ, χρησιμοποιοῦντες ὅμως διὰ τὸν λαρυγγικὸν φθόγγον τὸν τύπον **√** ἀντὶ τοῦ X;

Ἡ Σίκινος πρέπει νὰ ἔλαβε τὸ ἀλφάβητόν της ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ πιθανῶς μετ' αὐτοῦ παρέλαβεν ἐπίσης τὸ γράμμα τοῦτο. Πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἦσαν Ἐτεόκρητες ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὸ ἔφεραν εἰς Σίκινον; Νομίζω ὡς πιθανώτερον ὅτι τὸ σημεῖον ἦτο γνωστὸν ὡς γράμμα εἰς τὴν Κρήτην γενικῶς, ἀλλὰ δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς Κρητᾶς, ἐπειδὴ ἡ διάλεκτός των δὲν εἶχε λαρυγγικόν. Δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν τὴν χρῆσιν τοῦ γράμματος Ξ. Τὸ γράμμα αὐτὸ ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης εἰς τὸ ἀρχαῖκόν ἀλφάβητον τῆς Πραισοῦ (Π ρ α ι σ ὸ ς ἀ ρ. 1, στ. 2, βαρξε), ὅχι ὅμως εἰς τὸ Δωρικὸν Κρητικόν. Εἶναι δύσκολον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι οἱ Δω-

¹⁶) G. and A. Koerte, Gordion, σ. 172, εἰκ. 52, ἀρ. 5. Friedrich, αὐτόθι σ. 127, ἀρ. 16.

¹⁸) Fouilles d. Delphes, V. σ. 144, εἰκ. 597, ἀρ. 137.

ριεῖς Κρητες δὲν ἐγνώριζαν τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς γράμματος τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς τὸ Φοινικικὸν ἀλφάβητον καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν νῆσον των, εἰς τὴν Πραισόν. Εἶναι εὐκολώτερον νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐγνώριζαν τὴν ὑπαρξίν του, ἀλλ' ὅτι τὸ Ξ δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν ἰδίαν των διαλεκτικὴν προφορὰν τοῦ ξ καὶ δι' αὐτὸ δὲν τὸ ἐχρησιμοποιοῦν.

Πόθεν καὶ πῶς προῆλθεν ὁ τύπος τοῦ γράμματος τούτου; Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐλπίζω ὅτι θὰ εἶμαι βραδύτερον εἰς θέσιν νὰ ἐπανέλθω. Πρὸς τὸ παρὸν εἶναι ἀρκεταὶ νομίζω αἱ ὡς ἄνω ἐξενεχθεῖσαι ὑποθέσεις.

OXFORD

L. H. JEFFERY